

Közel 110 évi némaság után ismét megszólal a Margitszigeten a tréfából bankót hamisító székelyezermester rekonstruált zenélő kútja

Június utolsó napjaiban egy újabb idegenforgalmi érdekességgel lesz gazdagabb szép Margitszigetünk. A boszorkányos ügyességű, zseniális székely ezermester, Bodor Péter egykori marosvásárhelyi zenélőkútjának rekonstrukciója már teljes szépségében ott áll a margitszigeti japánkert közelében, de a kút egyelőre még néma. Most folynak lázasan az utolsó technikai munkálatok, hogy legkésőbb július 1-re át lehessen adni a rekonstrukciónak.

Napról napra egyre több bámulója akad az architektúra szempontjából is szemrevaló zenélőkútnak, melynek kis márványtáblája csak a legszükségesebbeket árulja el: *E kút hű mása Bodor Péter székely ezermester 1820-22-ben Marosvásárhelyt épített és 1911-ben lebontott kútjának. Újjáépítette a Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1935-36. években. Rekonstruálta: Páll Andor és Jankó Gyula.*

Ez a kis márványtábla bizony nagyon keve-



A zenélő kút

set árul el Bodor Péterről, aki pedig annakidején kortársa és jóbarátja volt Bolyai Farkasnak, Erdélyben pedig nem volt nála kiválóbb mechanikus és sokoldalúbb ember.

Amikor a minap kilátogattunk a Margitszigetre, a rekonstrukciós munkák két vezetője, Páll Andor gépészmérnök, ny. technológiai igazgató és Jankó Gyula tanár, festőművész ép kinn tartózkodtak. Jankó Gyula ott ült kis festőszékén, térdén a Bodor-kút készülő pasztelképével. Páll Andort kerestük fel a kút kupolájában, ahol most szerelik az orgonaszíjakat és a zenélő szerkezet szerezni boszorkányos alkatrészeit. Őt kértük meg először, hogy mondjon valamit Bodor Péterről, a székely ezermester változatos életéről és arról, hogy mi adta az impulzust a zenélő kút rekonstrukciójára. Szavai nyomán színesen bontakozik ki egy zseniális székely ember élete.

Hatéves korában bicskával oltárokat és vízimalmokat farag a székely zseni

Páll Andor hosszú éveket szánt arra, hogy összegyűjtse Bodor Péter életére és az egykori híres zenélőkútra vonatkozó adatokat. Különösen az ezermester életútjának állította nehéz feladat elé. Bodor Péterről ugyanis sikerült kétségtelenül megállapítania, hogy 1778-ban Erdőszentgyörgyön született és hogy 1849-ben Kolozsvárt halt meg, azonban, hogy kik voltak a szülei, ezt még máig sem sikerült teljesen tisztázni. Az egyik verzió szerint állítólag református pap volt az apja, a másik szerint azonban egy Bodor József nevű székely ember, aki az egyik főúri kastélynak állott a szolgálatában. Bodor Péter már kora ifjúságában kitűnt bámulatos kézügyességével. Hatéves korában olyan oltárokat és vízimalmokat faragott bicskával, hogy mindenki megcsodálta. Talán ezért is ment először asztalosinasnak. Később már a marosvásárhelyi református kollégiumban tanult. Ennek ellenére a szíve inkább az alkotómesterség, mint a szellemi területek felé hajította. Így azután a tanulása alatt is tovább dolgozott egy marosvásárhelyi asztalosműhelyben, sőt megtanulta az óraszerészet is. Gyorsfelfogású, találgató fiatal ember volt, aki sokszor ejtette csodálatba a mestereit.

Bodor Péter bámulatos faragványai és ügyes kis mechanizmusai csakhamar felkeltették az akkori erdélyi főurak érdeklődését, akik felismerték a fiatal székely gyerek zsenialitását és elhatározták, nem hagyják parlagon heverni ezt az értékes kincset. Az erdélyi főurak 1806-ban a saját költségükön a bécsi Polytechnikumba küldték tanulni Bodor Pétert, aki ott szomjában szívta magába mindazt a tudományt, amit az akkori oktatás nyújtani tudott. Univerzális mérnöki oktatásban részesült és kilenc esztendő alatt, mely időt állandóan kül-

földön, részben Bécsben, részben Németországban töltötte, olyan tudásra tett szert, amilyennel abban az időben nagyon kevesen rendelkeztek. Bodor Péter tudásához ugyanis a fiatal ember zsenialitása is hozzájárult. Végre 1815-ben hazament ismét Erdélybe, ahol bámulatos széleskörű munkásságot fejtett ki az erdélyi főurak kastélyaiban.

Bodor Péter az építész, mechanikus, víz- és hidépítő, kertész, zeneértő és festő

Az erdélyi főurak egymással vetekedtek, hogy ki hívja meg kastélyába dolgozni a zseniális székely mérnököt. Így azután Bodor Péter majdnem minden erdélyi kastélyban olthagyta a keznyomát. Az egyik főúr részére vízimalmot épített, a másik számára viszont órát konstruált. Volt olyan is, aki jobb híján mezőgazdasági gépeket készíttetett vele. Cserhalom mellett, Kerlésen volt gróf Bethlen Lajos kastélya, aki szintén meghívta magához és olyan csodálatos tündéerkertet létesíttetett Bodor Péterrel, hogy annak messze vidékről eljöttek a meglepetésére. Volt olyan főúr, aki fürdőházi beren-

Egy tréfás bankóhamisítás súlyos következményei

A napoleoni háborúk után Európaszerte járványszerűen lépett fel a bankóhamisítás. Erdélyben is sokat kísérleteztek a hamisbankókkal. Erről folyt ép a szó egy kisebb baráti társaságban, amikor valaki azt a megjegyzést tette, hogy sokkal nehezebb egy ilyen bankóprést megkonstruálni, mint a híres Bodor-hidat. Bodor Péter, aki jelen volt, mosolyogva jegyezte meg, hogy számára ez sem jelentene különösebb feladatot, sőt lefogadja, hogy két hét múlva olyan elsőrangú hamisbankót nyújt át a kétkedő barátjának, amelyről az még álmodni sem meri, hogy hamisítvány.

Bodor Péter valóban meg akarta tréfálni ezt a barátját és amint hazament, nekállt egy bankóprést megkonstruálásának. Két hét múlva valóban egy olyan kitűnően sikerült 10 forintost. ű. n. antipations schein-t nyújtott át ennek a barátjának, hogy annak táva maradt a szája a csodálkozástól.

Ennek a tréfás bankóhamisításnak azonban később

dezsét is készíttetett ezzel a zseniális emberrel, akinek minden alkotását eredeti felfogás és újítás jellemezte. Ha kellett, éjjel-nappal dolgozott, hogy mielőbb elkészülhessen a vállalt munkával, mert az ígérete másnap már egy másik kastélyba szólította. Nagyon sok templomot és orgonát épített Erdélyben.

Három év múlva vége szakad ennek a vándorló életnek. Bodor Péter meglegelte, hogy mindig csak másoknak dolgozzék, most már egy kis pihenésre és arra vágyott, hogy a maga gyönyörűségére is alkot-hasson valami újat, valami érdekeset. Most már anyagilag eléggé független ember, van pénze bőven és így 1818-ban végleg letelepszik Marosvásárhelyen. Megvásárol egy házat, hatalmas telekkel, amelyen villaszerű épületeket, szórakozóhelyeket létesít a saját költségén. Volt itt még mechanikai erőre berendezett körhintá is. Közben azonban más munkákon is dolgozik. Így a marosvásárhelyi ősi református vártemplomnak ő faragja is a 70 m magas toronyba vezető falépcsőjét, amely még manapság is használatban van.

Bodor Péter rövid idő alatt nélkülözhetetlen ember lesz Marosvásárhelyen. Bekérül a legkitűnőbb társaságokba, mindenki vetekszik a barátságáért és a város is alkalmazza mint „geometrát” (így hívták akkor a mérnököket.) Széleskörű munkásságot fejt ki a város és folyószabályozás terén. Megépíti a híres marosvásárhelyi Bodor-hidat, amely 34 öl (68-70 méter) hosszú és 4 öl széles volt. Ez a híd arról volt nevezetes, hogy egyetlen vaszeg sem volt benne. Egész Erdélyben ez volt az első nagyobb híd. Modelleje ma is látható a budapesti Közlekedési Múzeumban. A híd 1900-ig volt használatban, akkor vashidakkal cserélték fel, amelyet Rákóczi-hídnak neveztek el. II. Rákóczi Ferencet, az utolsó erdélyi fejedelmet ugyanis 1707 áprilisában a híd melletti mezéségen iktatták be a fejedelemségbe.

Bodor Péter azonban szabadidejében arra is ráér, hogy zenével és festéssel is foglalkozzék. Allítólag nagyon ügyesen kezelte az esetet. Egyes erdélyi kastélyban még ma is őrzik a festményeit.

igen súlyos következményei lettek. Néhány nap múlva ugyanis megjelent ez a barátja Bodor Péter lakásán és megfenyegette a székely ezermestert, hogy ha ezentúl nem szállít neki rendszeresen ebből a hamis pénzből, akkor jelenti bankóhamisításért. Bodor Péter csak most látta, hogy milyen veszedelmes helyzetbe került a megmondhatatlansága miatt. Hisz a barátja annál könnyebben beválhatta volna ezt a fenyegetést, mert a tréfából hamisított bankó a birtokában volt, ennél jobb bizonyíték pedig igazán nem kellett ahhoz, hogy az akkori judikatúra szerint halálraítéljék a hamisítót. Így történt azután, hogy Bodor Péter, aki jómódú, sőt gazdag ember volt, egy bűnszövetkezet hálójába kerülve, kénytelen volt rendszeresen hamis pénzt gyártani. A hamis pénz terjesztőket azonban rövidesen leleplezték. Bodor Pétert és társait 1819 decemberében Marosvásárhely város tanácsa elfogatta és vizsgálati detentióba (fogságba) vetette.

Bodor Péter mint vizsgálati fogoly megépíti a híres marosvásárhelyi zenélőkutat

Bodor Péter, aki Marosvásárhelyen 1823-ig volt vizsgálati fogságban, fogsága idején sem maradt tétlen. A városi tanács mint rabnak is megengedte, hogy dolgozhasson a különféle tervein. Így készítette el a híres zenélő kút tervét, amelyet a városi tanács el is fogadott és megbízta a vizsgálati foglyot, hogy építse meg a kútát. Ez volt Bodor Péter életének a legnagyobb alkotása. Marosvásárhely piacterén 1820-22. években építette meg ezt a csodálatos kútát, amely egyúttal az első székelykút és vízvezeték volt egész Erdélyben. A Bodor-kút még a tűzoltóság részére is szolgáltatott vizet, ép ezért a tűzoltószertartó a kút alapépítményében helyezték el. A vizet egy 300 méternyi távolságban levő, a Várhegy oldalából fakadó bővízü forrásból nyerte. Ezt a forrást még 1802-ben fedezte fel Nemes György, aki judex primarius, első főbírója volt akkor Marosvásárhelynek.

A forrás vizét Bodor Péter cserfacsatornákban vezette le a kúthoz és mivel kb. 15-20 méter volt a szintkülönbség, a víz igen nagy nyomással ömlött a kútba. A kút tetején egy felkutatott és 1821-ből származó rajz szerint, amely Mikolai Tóth István táblai kancellista vázlat, egy Neptun-szobor állott. Páll Andor is ezt vette alapul a margitszigeti rekonstrukciónál. Bodor Péter Neptun-szoborra minden 24 órában megfordult egyszer a tengelye körül. A szoborórát óramű forgatta, amelyet időnként fel kellett húzni és amely egy zeneszerkezetet is hajtott. A zeneszerkezet minden hat órában egy rövidke dalt játszott. A zeneszerkezet tulajdonképp orgonamű volt, amelyet az óramű automatikus, ű. n. kiutornahengerrel hozott működésbe azáltal, hogy a hengerre lekötözött dal szegei az orgonaszíjak szelepeit a dal kottái szerint megnyitották és elzárták. Az orgonához fúvó is kellett, amelyet szintén az óramű hozott működésbe.

Az óraszerkezet súlyának felhúzása vízajtással történt, de az erre vonatkozó bővebb részletek hiányoznak, mert Bodor Péter, aki egyébként nagyon tartózkodó ember volt, ennek a titkát a sírba vitte magával. A kút szerkezetéről rajz, vagy természeti tárgy nem maradt fenn, azonban Mikolai Tóth István rajzából úgy hozzávetőlegesen meg lehetett állapítani a szerkezet alapelveit, amelyeket szintén felhasználáltak a margitszigeti rekonstrukciónál. A margitszigeti kútnál természetesen egyes részeket modernizálni kellett a felhasznált anyag jósága, a szerkezet üzemképessége és tartóssága szempontjából.

Marosvásárhely tanácsa igen helyesen cselekedett, amikor a vizsgálati fogollyal megépíttette a híres zenélőkutat. Rövid néhány hónap alatt Európaszerte ismertté vált, hogy milyen csodálatos kút látható az erdélyi városokban. Az erdélyi református főiskolák ösztöndíjas növendékei ugyanis, akik Utrechtben, Edinburghban és más európai egyetemen városban tanultak, elvitték a csodakút hírét külföldre is. Így történt, hogy alig épült fel Bodor Péter híres kútja, már Lengyelor-

szágból, Romániából, Ausztriából, Németországból, Hollandiából és Skóciából jöttek tömegesen az idegenek, hogy megcsodálják.

Szétfoszlik egy legenda: nem Bodor Péter rontotta el a kútát

Mint Páll Andortól megtudtuk, a Bodor-kút eredeti zeneszerkezete kb. öt évig volt működésben, azután elromlott. Maga a székely ezermester nem vállalkozott többé a kijavítására. Az a legenda, mely szerint Bodor Péter a bankóhamisításból kifolyólag történt elítélteése után egy szöveget, vagy egy csavart kivett volna a zenélő szerkezetből és így örökre elnémította a kútát, aligha lehet igaz. Ez inkább csak a népfantázia birodalmába tartozik, mert a működés megszűnése kizárólag a kötszéken és azon múltott, hogy az akkori műhelyi viszonyok között a szerkezeti kivétel és az anyag meglehetősen primitív volt.

Posztív adatok vannak arra, hogy a városi tanács még Bodor Péter távozása után is kijavíttatta a zenélő szerkezetet. Ezt a javítást annakidején, 1824-ben sárosberkeci Nagy József óraszermester végezte és a kút még évekig működött. Ez is bizonyítja, hogy a legenda nem lehet igaz.

Sötétzárka a várkapitány Judás-arcképeért

Marosvásárhely tanácsa mindent elkövetett, hogy Bodor Péter bankóhamisítási pere kedvezően végződjék a főkományszék részéről. Mindenképp meg akarták menteni ezt a zseniális embert, aki az összes városi közmunkáknál nélkülözhetetlen volt. Ennek ellenére a kir. Tábla 1822 őszén Bodor Pétert az egyik társával együtt halálraítélte a forgalomba hozott 3-400 darab hamis 10 forintosért. Még az sem segítette rajta, hogy a tanu-vallomások szerint nem is annyira ő, mint inkább a társai voltak a hibások. A mentőakción azonban mégis volt valami eredménye. Az erdélyi Főkormányzóság felterjesztésére ugyanis I. Ferenc császár- király feloldotta a halálos ítéletet és Bodor Pétert a vizsgálati fogság beszámításával 7 évi várbörtönre, egyik társát pedig 4 évi várbörtönre ítélte, amelyet a szamosújvári várbörtönben töltöttek ki.

Amikor Szamosújváron megtudták, hogy milyen kiváló rabja van a várnak, nyomban felkérték Bodor Pétert, hogy fesse meg az akkor épült görögkeleti templom freskóit. Bodor Péter el is vállalta a megbízatást, mert örült, hogy naponta kiszabadulhatott a börtönből, ahol a várkapitány, egy báró, igen megnehezítette a helyzetét. A német báró nem jó szemmel nézte a zseniális agyú székely tevékenységét és ahol csak lehetett, igyekezett borsot törni a fogoly orra alá. Bodor Péter a sok bosszantásért úgy vett magának elégtételt, hogy az egyik templomi freskón, amely az Utolsó vacsorát áb-

rázolta, a várkapitány bárót festette meg Júdásnak. Egész Szamosújvár hetekig mulatott a várkapitányon, aki végül is arra kényszerítette Bodor Pétert, hogy vakarja le az ő arcképét Júdásról és fessen oda más arcot. Egyben egyhetes sötétzárkát szabott is a tréfáskedvű ezermesterre.

Bodor Péter 1827-ben testben-léleken összetörve került vissza Marosvásárhelyre és meghasonolva az egész világgal, *ivásnak adta magát*. Ezután is sokat dolgozott még, de nagyon kedvetlenül, mert egész a haláláig ártatlannak tartotta magát a bankóhamisításban. A periratai mázsás kötegekben hevernek ma is a marosvásárhelyi levéltárban, ahol azok egyrészt gróf Teleki Domokos útján Páll Andor felkutatta.

A szabadságharc idején, 1849-ben a városi tanács megfizta Bodor Pétert Marosvásárhely védelmével, Gedeon osztrák altábornagy csapatai ellen. Bodor ekkor *»hat álggyúkat«* öntött és állított be a város védelmére. Közben 1849 tavaszán *ágyúgyutacsot (zündert) is feltalált*, amely a mainak lehetett az őse és felajánlotta találmányát a kolozsvári honvéhadparancsnokságnak. Találmánya kivitelét, sajnos, nem érthette meg, mert 1849 augusztusában Kolozsvárt szívszélhűtésben meghalt. *Bodor Péter a kolozsvári hársongárdi temetőben nyugszik ma is egy jeltelen sírban.*

Kortársa és barátja volt *Bólyai Farkasnak*, a világhírű professzornak is, akivel egy időben együtt csinálta meg *a kerékpár és az autó őseit, az úgynevezett »magától járó pretendált szekeret«*. Bólyai Farkas tudvalevően kitűnő technikus volt, aki körülbelül *kétszáz fajta különféle kályhát* épített az erdélyi kastélyokban. A két zseni egyik magánjáró gépét például *gőz hajtotta*. Az öreg Bólyai *lábhajtású hajtányát* pedig nagyon sokszor megdobálták a gyerekek, amikor lejárt rajta fürdeni a Marosba.

Elárverezik a Bodor-kút alkatrészeit

A marosvásárhelyi Bodor-kút 1911 szeptemberéig mint közkút volt használatban. A város újjáépítésével ekkor lebontották és a kikerült anyagot a város nyilvános árverésen értékesítette. Az árverési anyagból a díszes empir rácsot, hat Ion faragott faoszlopot és a kupolán levő, már a negyvenes években elhelyezett egy méter magas bádógurnát gróf Teleki Domokos vette meg, akinek geryeszegi kastélyának múzeumában ezek ma is láthatók. (A Neptun-szobrot ugyanis 1836-ban egy nagy vihar ledöntötte és összetörte.)

Az egykorú feljegyzések és rajzok alapján Páll Andornak teljesen sikerült rekonstruálnia az egykori Bodor-kutat, amelyet 1935 október 2-án kezdtek építeni a Margitsziget felső részén.

— E hó végén — folytatta Páll Andor — teljesen elkészül a kút. Munkatársaim voltak a művészeti és építészeti részletek kidolgozásában Jankó Gyula tanár, festőművész, a mechanikai részletek kivitelezésében Babos Sándor mechanikai ipari szakiskolai tanár, a zenei részt pedig a Nemzeti Múzeum 1802—25 közötti kottatárából Wehner Géza és dr. Major Ervin zeneművészeti főiskolai tanárok, orgonaművészek írták át az eredeti kottagyűjteményekből orgonára. A mű kivitelénél *11 gyáros és ipari vállalkozó* működött közre.

Mentsük át az elszakított területek művészi és történelmi értékeit!

— A Bodor-kút rekonstruálásával az volt a célo, hogy az elszakított területek művészi és történelmi értékeiből megmentsek egy olyant, amely ezek mellett még szép látványosság, idegenforgalmi érdekesség, de amely a multa is emlékezteti a mai és későbbi generációt.

Értesülésünk szerint a főváros kiadásában, Páll Andor tollából rövidesen megjelenik egy monográfia is, amely két részből áll majd. Az első rész Bodor Péter életrajzát és a történelmi részt ismerteti, a második rész pedig a rekonstruált műre és a forrásmunkákra vonatkozik. A monográfiát 35 kép is díszíti.

Közben Jankó Gyula is befejezte pasztellképét és most már ő veszi át a szót.

— A külföldieknek, akik megfordulnak a Margitszigeten, nagyon tetszik a kút. A kút órájának számlapját is átvilágítjuk, úgyhogy éjjel is lehet látni, hány óra van. A terrasz közepére, az oszlopok közé egy világító búrát tervezünk, amely érdekes centrális fényt sugározna esténként. Ez sokkal érdekesebb megvilágítást ad, mint a megszokott reflektorfény. Később, ha lesz rá pénz, egy színes szökővíz, ú. n. lüminóz is felszerelhető a terrasz közepére, amely a kút művészi hatását még fokozná és Óbudáról nézve is érdekes látványt nyújtana. A kupolán levő Neptun-szobor bronzöntvény, amely Ohmann szobrászművész sikerült alkotása. Az egész mű 12 m magas. A 3.30 m magas alapzat átmérője 10.61 m, amelyre kétoldalt 17—17 lépcső vezet fel. A kupolában, amelyet hat fehér tölgyfaoszlop tart, van az óramű, az orgonafűvósszerkezet hajtásához szükséges villanymotor, a sípok része.

Közben, míg beszélgetünk, két német lép hozzánk és az iránt érdeklődnek, hogy ugyebár thermálgóvíz folyik majd a vezetékből? A kérdés kissé zavarbaejtő, mert az eddigi tervek szerint vízvezeteki víz folyik majd a kútból. Az idegenek kérdése egyébként kézenfekvő, mert hiszen a melegforrás ott van a szomszédságban és minimális költséggel meg lehetne oldani a kúthoz való elvezetését. Ilymódon a bevételt is lehetne fokozni, mert bizonyára iennenek, akik szívesen eljőnnének ide reggelenként ivókúrára.

A Közmunka Tanácsnak a Bodor-kúttal történt első, jólsikerült kísérlete további útírányt jelöl ki arra, hogy az elszakított területek történelmi és műbecsű objektumait megfelelő helyeken állítsák fel Budapesten. Ott van pl. a löcsei városháza, az aradi Baross-kút, a hátszegi piactér kútja stb. Ezeknek mind megfelelő miliót lehetne találni a rendezés alatt álló Tabánban.

Dávid Magyar József

LÁSZLÓ hölgyfodrász szalónja

most IV., Bécsi ucca 5. félemelet alatt van.

Telefón A Hölgyközönség szíves pártfogását kéri.

822—11 Olcsó árak. — Higiénikus kiszolgálás.